

Напрыканцы можна адзначыць наступнае: бацькі з абодвух бакоў выконваюць адначасова розныя ролі, з аднаго боку гэта *гаспадары*, якія або жадаюць аддаць сваю дачку за добрага хлопца, або наадварот выказваюць катэгарычнае нежаданне гэта рабіць, а з другога – гэта *сваты*, якія прыехалі з канкрэтным намерам забраць дзяўчыну і выдаць яе за свайго хлопца. Тэксы вясельных песень давясельнага перыяду раскрываюцца не толькі пры дапамозе мастацкіх сродкаў, але і ўзбагачаюцца ўнутранымі ўзаемаадносінамі паміж галоўнымі дзеючымі асобамі.

Літаратура

1. Вяселле. Песні ў шасці кнігах. Кн.1 / [Склад. Л. А. Малаш, рэд. М. Я. Фядосік]. – Мн.: Навука і тэхніка, 1980. – 680с.
2. Народная культура Беларусі: энцыклап. давед. / пад рэд. В. С. ЦітоваЯ; маст. І. І. Бокі, У. М. Жук. – Мн.: БелЭн, 2002. – 432с.
3. Трэція міжнародныя Доўнараўскія чытанні [электронны ресурс]. – МН, 2002. – Режим доступа: <http://www.gsu.by/pages/DounarZapolski/%C7%E1%EE%F0%ED%B3%EA3.htm> – Дата доступа: 30.01.2013г.
4. Беларускі фальклор: энцыклапедыя: у 2т. Т.1: Акапэла/Куцця/ Рэдкал.:Г. П. Пашкоў і інш.. Мн.: БелЭн, 2005. – 768с.

Інфарматыры:

1. Ярац Зінаіда Іванаўна, 1970 г.н., в. Каравацічы, Рэчыцкага раёна Гомельскай вобласці. Запісана Паўлавай А.П.
2. Сідарэйка Галіна Ніканораўна, 1933 г.н., в. Каравацічы Рэчыцкага раёна Гомельскай вобласці. Запісана Паўлавай А.П.
3. Дворак Любоў Міхайлаўна, 1970 г.н., г. Рэчыца, Гомельская вобласць, перасяленка з Украіны. Запісана Паўлавай А.П.

УДК 81.161.3'062

Д. Д. Паўлавец

Рэлігійныя матывы ў нашаніўскай літаратуры

У артыкуле разглядаецца ўплыў рэлігійных матываў на творчасць беларускіх пісьменнікаў нашаніўскага перыяду. У прыватнасці ўплыў ідэй хрысціянскага гуманізму на асобныя творы К. Каганца, К. Сваяка, С. Палуяна, Я. Купалы, А. Гаруна, З. Бядулі. Паказваецца, што матывы Хрыстова ўваскрэсення атаясамлівацца з уваскрэсеннем Маці-Беларусі. Аўтар артыкула пераканаўча даказвае, што рэлігійныя матывы ў беларускай нашаніўскай літаратуры вельмі цесна пераплецены з нацыянальна-патрыятычнымі, з сацыяльнымі, з надзеяй на нараджэнне новай маладой Беларусі, якая зойме свой пачэсны пасада між народамі.

Пачатак 20 ст. характарызаваўся абуджэннем нацыянальнай свядомасці, імкненнем беларусаў да самавызначэння, да духоўнага адраджэння. Гэта дастаткова выразна адлюстравалася ў літаратурных творах, якія друкаваліся на старонках першай легальнай масавай беларускамоўнай газеты «Наша ніва». Нярэдка ў творах таго часу аб'ядноўваліся рэлігійныя і патрыятычныя матывы, якія гучалі надзённа і былі запатрабаванымі на новай ступені нацыянальнага адраджэння. Любоў да радзімы, да свайго «забранага краю» на старонках вершаў, праявітых літаратурных твораў своеасабліва спалучалася з традыцыямі хрысціянскага гуманізму, мела арыгінальнае мастацкае ўвасабленне. У творах беларускай літаратуры пачатку 20 ст. набывае новыя рысы матывы уваскрэсення Хрыста. Ён пачынае сімвалічна атаясамлівацца з уваскрэсеннем Бацькаўшчыны, паступова становячыся сталай метафарай нацыянальнага адраджэння. Тэма адраджэння як паўстанне з мёртвых, бадай, упершыню пазначана

ў вершы Каруся Каганца «Плач беларуса» (1904). У ім аўтар выказваў веру, што Беларусь, абудзіўшы сваю гістарычную памяць, успомніўшы досвед продкаў, вось-вось абудзіцца і акрые для новага жыцця. К.Каганец, акцэнтуючы ўвагу на заняпадзе роднай старонкі, якая «здаецца ўжо мёртва», звяртаўся да нашай слаўнай мінуўшчыны, калі Беларусь «багата колісь была, між народаў слаўна»:

Хоць, як мёртва, та краіна // Дрэмле ў папелі // І пад бічом цемравіны // Усе занямелі, // Пакапаўся б у тым папелі, // Іскарка б бліснула; // А каб ветры наляцелі, // Польша б шыбнула, // І зацвіла б наша ніва // Краснымі квятамі ...

Неўзабаве прадчуванні паэта спраўдзіліся: «ветры наляцелі» і «шыбнула польшыя» грамадскіх пераменаў, якія сталі таксама і каталізатарамі беларускага нацыянальнага адраджэння. У гэтым вершы ён творча выкарыстаў стылёвыя элементы старабеларускіх трэнаў-плачаў, у прыватнасці М. Смятрыцкага. Ягоны плач па Беларусі, якая ўжо, нібы мёртвая, «дрэмле ў папелі», адпавядае адраджэнскай паэтычнай мадэлі. Адсюль у канцы верша гучыць надзея на ўваскрэсенне Беларусі, сімвал якога – «красныя кветы», што закрасуюць на яе ніве. Вобраз «красных кветаў» сімвалізуе тут нараджэнне новага жыцця, надзею на адраджэнне краіны, абуджэнне народа.

Метафарычны вобраз паўстання айчыны з мёртвых, вызвалення з-пад «зімовага рабскага сну» стала замацоўваецца ў літаратуры нашаніўскага часу і нярэдка суадносіцца з Вялікаднем, становячыся традыцыйным адраджэнскім топасам. Так, да Вялікадня 1910 года ў «Нашай ніве» было надрукавана вобразнае і эмацыйнае апавяданне Сяргея Палуяна «Хрыстос уваскрэс!», у якім свята Вялікадня ўспрымалася як прадвесце будучага ўваскрэсення Беларусі, яе адраджэння. З таго часу Вялікадзень у нашаніўскай літаратуры, асабліва ў паэзіі, мае падвоены сэнс – рэлігійны і адраджэнскі.

Свой твор С. Палуян пачынае ўрачыстым воклічам: «Хрыстос уваскрэс!» Затым ідзе зварот: «З вялікім святам адвечнага аджыўлення вінішую цябе, Вялікі Беларускі Народ! Гэтай вялікай ночы страсі з сябе ўсю пагарду, увесь бруд, каторым аблепліваюць цябе ад вякоў. Чыста вымыйся, прыбярыся ў найлепшую апратку, каб хоць на адзін дзень стаў ты роўным з усімі. Ідзі туды, дзе пачуеш гэтыя вялікія словы: – Хрыстос уваскрэс! ...Радуйся, мой родны край. Надзея, як жывучая вада, ліецца ў тваю душу. Скора і ты ўваскрэснеш ад доўгага мёртвага сну. Вясна прыйшла і да цябе. – Хрыстос уваскрэс! ...Што гавораць табе званы, Беларускі Народ? Ці не вінішуюць яны цябе і з тваім уласным вялікім святам? ...Ад вякоў пагарджалі табой, тваёй мовай, ...воцатам чужоай культуры звільжалі твае спячоныя смагай вусны. Леших тваіх сыноў адрывалі ад цябе, прымушалі іх зрабіцца здраднікамі... Цябе катавалі. Ты цярпеў мукі, але не ўмёр. Глыбока, глыбока ты захаваў сваю душу. Хрыстос быў з табой у тваіх муках; і Ён разам з табой цярпеў іх. Колькі разоў распіналі Яго разам з табой! Больш разоў, чым ёсць пясчынак на дне мора! Але кожнага году на ўсёй Беларускай зямлі разносіцца кліч: – Хрыстос уваскрэс! Зь вялікім сьвятам вінішую! Зь вялікім сьвятам, Вялікі Беларускі Народ! Хрыстос уваскрэс! Хрыстос уваскрэс!»

Каб быць больш пераканаўчым, каб параўнаць крыжовы лёс Хрыста з пакутнай гісторыяй, крыжовым лёсам Беларусі і сцвердзіць непераможнасць яе ўваскрэсення, Сяргей Палуян па-майстэрску скарыстаў прыём сінтаксічнага паралелізму. Велікодныя званы не толькі паведамляюць пра светлае ўваскрэсенне Хрыстова, але і даюць «жыватворную ваду» беларускаму народу, гучаць музыкай надзеі, падзякай за доўгацярпенне. Ужо ў наступным 1911 годзе свой верш «Хрыстос уваскрэс!» напісаў у Пецярбургу Янка Купала, які таксама звязваў вялікую радасць Хрыстовага ўваскрэсення з радасцю надзеі на аднаўленне і абуджэнне Бацькаўшчыны:

Хрыстос уваскрэс! Усюды радасць, // Усё глядзіць смялей, святлей; // Вялікі Мучальнік, здаецца, // Абняў усіх ласкаю сваёй. // Хрыстос уваскрэс! Неугамонна // Плыве па нівах, пушчах кліч, // Плыве адна святая думка // З канца ў канец, як свет вялік.

Уваскрэсенне Хрыста – надзвычайная падзея ў хрысціянскім свеце, і адна-адзіная толькі «святая думка» аб гэтай радаснай вестцы запалоньвае сабою ўсю прастору навакольнага свету і людскіх душаў. Песня аб уваскрэсенні Хрыста ў купалаўскім вершы плыве над усёй зямлёй: яе пяюць сялянін, забыўшы ўсе нягоды і клопаты, сірата і падарожны ў чужыне і нават тыя «Хрыста згубіўшыя сыны», што куюць пугу «для нашай беднай стара-

ны». Заканчвае свой верш Купала адраджэнскім матывам – просьбаю аб уваскрэсенні роднага краю з цемры няволі да свабоднага жыцця:

Хрыстос васкрос!.. К Табе, о Божя, // І я ў дзень гэты просьбу шлю: // Хай Беларусь, мая старонка, // Ўваскрэсне к вольнаму жыццю!

Вяршыняй Купалавай паэзіі, у якой выкарыстоўваюцца рэлігійныя матывы, з’яўляюцца два вершы пад назвай «Мая малітва» (1906 і 1912). Яны напісаны па ўсіх канонах гэтага царкоўнага жанру. У першым паэт ад сябе асабіста звяртаецца да яснага сонейка, да хмараў з грыватамі, да зорак, да нівы, клянецца:

Я буду маліцца і сэрцам, і думамі, // Распетаю буду маліцца душой, // Каб чорныя доли з мяцеліцаў шумаі // Не вылі над роднай зямлёй, нада мной.

У другім яго словы звернуты да сонца і зорак, да свабоднага ветру-віхуры і «агню, што сее пажары», да «жывучай вадзіцы» – разводдзя. Верш адрозніваецца выключнай спавядальнай інтанацыяй, узнёсласцю. Аўтар умела спалучае асабістае і грамадскае, сакральнае і свецкае, выказвае сваю занепакоенасць лёсам Беларусі і беларускага народа. У душы Купала – чалавек, які глыбока верыць у Бога, глыбока перакананы ў яго справядлівасці, усемагутнасці. Заключнае чатырохрадкоўе – гэта не толькі малітва, зварот да Бога, але і яскравая праява пачуцця патрыятызму, адказнасці за лёс любімай Радзімы:

Малюся я небу, зямлі і прастору, // Магутнаму Богу – ўсясвету малюся, // Ва ўсякай прыгодзе, ва ўсякую пору // За родны загон Беларусі.

Зусім інакшая танальнасць уласцівая для верша «Цару неба й зямлі» (1912). У ім паэт звяртаецца да Усявышняга з непрадзятым пытаннем: «*За што, о Божя праведны, магучы, // Караеш так няшчасны свой народ?*» Паэт здзіўлены з таго, што «свету ўладар», «усясільны цар цароў» абьякавы да малітваў беларусаў, нават адабраў у іх мінуўшчыну, «*А нашу Бацькаўшчыну на’т прыстання // Пазбавіў, выгнаў чэзнуць сярод крат. // Прадаў на глум і годным, і нягодным // Усё, што ёсць святым для нас і ў нас*». Падаецца, што Купала цалкам расчараваны ў Бозе, не верыць у яго справядлівасць, спачуванне бедным, пакрыўджаным, у здольнасць зразумець і пачуць мальбы няшчасных. Аднак ён ізноў звяртаецца да цара неба й зямлі з просьбай: «*Паймі! Пачуй! Сон наш і свой стрывожы, – // Закон і суд свой праведны пашли!.. // Вярні нам Бацькаўшчыну нашу, Божя, // Калі ты цар і неба, і зямлі!*» Вера ў Бога як апошняга выпратавальніка краіны, здольнага перамагчы «раз’юшаных сатрапаў», адолець груганоў і сляпых начніц, гучыць у вершы «Сярод раз’юшаных сатрапаў», напісаным у нялёгка для нашай Радзімы час напярэдадні Першай сусветнай вайны. Тут паэт пафасна ўсклікае: «*О Божя! Ты хоць заступіся // Ёй не дай дарэшты нам сканаць!*»

Да вобраза Хрыста звяртаецца неаднойчы ў сваіх творах Алесь Гарун, які самааддана, бескарысліва любіў свой народ, край, мову і які праз гэта ўладамі царскай Расіі быў на 10 гадоў адлучаны ад роднай зямлі – сасланы ў Сібір. Аднак нішто не змагло зламаць яго сілу і веру. Ён здолеў знайсці сваё месца і вызначыць сваю ролю ў гісторыі нашай культуры. Свае спадзяванні на вызваленне беларускага народа з няволі, з цемры і крыўды ён выказвае ў вершы «Хрыстос нарадзіўся!», прысвечаным Змітраку Бядулю. З аднаго боку, паэт, як і ўвесь хрысціянскі свет, радуецца светламу святу: «*Хрыстос нарадзіўся! Хрыстос нарадзіўся! // Спяваюць у небе анелі: // Збавіцель на свеце для свету з’явіўся, // Збавіцель, якога не мелі! Хрыстос нарадзіўся! Каб гэтая праўда // З’ісцілася, браце, сягоння... // Каб устала на свеце вялікая Праўда, // Што крыўду ў цемры прагоне*». З другога боку, ён быццам бы не верыць гэтай навіне, падсумоўваючы свае сумненні так: «*Хрыстос нарадзіўся!*» *Не, хіба што будзе // Яго нараджэнне. Мы знаем, // Яго дачакаюцца іншыя людзі, – // Не мы дачакаем*. Евангельскімі матывамі прасякнуты Гаруноў верш «Малітва», лірычны герой якога стаў сведкам прышэсця Сына Божяга на зямлю і Яго размовы з Нябесным Бацькам. Божы Сын заліўся слязьмі ад убачанага. Ён расчараваны тым, што яго ахвярная кроў праліта дарэмна, яго душа баліць, гарыць, і кроў сачыцца зноў. Ён здзіўлены тым, што «*паўсюдах з краю ў край рабунак, глуз пануюць*», што правы братэрства, згоды ў руках хцівых, што «*навокал чорны свет, прыцьмена праўды слонца*» і наўкола чуюцца жальба і плач. І ўсё ж лірычны герой верыць, што «*настане Твой вялікі час, // Твая засвеціць хвала*».

Відавочная біблейская прытчавая стрыманасць і павучальнасць складаюць змест Бядулевай навелы «Велікодныя яйкі», створанай у 1913 годзе. Змест гэтага твора афарбаваны лёгкім сумаем. Пра яго можна сказаць, што гэта твор мастацтва пра мастацтва, пра аснову жыццяздольнасці беларусаў, іх надзею і веру. Галоўны герой – пакутнік ад мастацтва, маленькі вясковы хлопчык Сцяпанка, за любоў да малявання абразліва празваны Пяцкун. *«Амаль не ўсе сцены і платы ў вёсцы размаляваны яго рукой. Там можна бачыць конікаў, людзей, сабачак, хаткі, лясы, крыжы і іншыя штучкі. Калі часам хто з гаспадароў лавіў яго пры гэтай рабоце, дык дзёр яго за вушы не шкадуючы»*, – распавядае пра свайго героя З. Бядуля. У школе за размаляваныя кнігі яго пакаралі так, што ён хварэў некалькі тыдняў. *«Усе ў вёсцы лічылі Сцяпанку дурным»*, не разумее хлопчыка і маці, марыць пра *«людскага сына»* (Дарэчы, такі ж лёс напаткае і героя пэмы Я. Коласа «Сымон-музыка», якога бацькі праго-няць з дому). Адзін раз на год, на Вялікдзень, Сцяпанку шчасціла: яму дазвалялі займацца любімай справай – фарбаваць яйкі – і пры гэтым не каралі. Але надыходзіць чарговае велі-коднае свята, а ў хлопчыка адбіраюць і гэтую адзіную радасць – з фронту прыходзіць сумная вестка пра смерць бацькі. Сцяпанку не даюць грошы на фарбы. Маленькі-вялікі мастак расфарбоўвае яйкі сваёй крывёй. Яны сімвалізуюць несмяротнасць маленькага і адначасова Вялікага Беларускага Народа, яго трывушчасць, здольнасць адолець усе нягоды. Сцяпанкава кроў – гэта ахвярная кроў, пралітая ў імя свайго народа, дзеля высокага мастацтва, гэта залог будучага вызвалення, свабоды. Пісьменнік амаль нічога не гаворыць пра характар героя, але ўражвае, захапляе яго працавітасць, апантанасць.

Дадзены перыяд адметны яшчэ і тым, што ў літаратуру прыйшла пляяда творцаў, якія плённа і самаахвярна спалучалі святарскую місію з паэтычным пакліканнем такіх, як Казімір Сваяк, (к. К Стаповіч), Андрэй Зязюля (к. А. Астравіч), Я.Быліна (к. Я. Семашкевіч), Вінцук Адважны (к. Я. Германовіч). Безумоўнай вяршыняй тут была творчасць паэта-святара Казіміра Сваяка (1890–1926), які стаў самабытнай культурна-эстэтычнай з’явай у паэтычным кантэксце на тэрыторыі Заходняй Беларусі. Пры гэтым ён упісваўся ў хрысціянска-дэмакратычную грамадскую плынь і супрацоўнічаў з газетамі адпаведнага накірунку («Беларус», «Крыніца»), а таксама з коламі блізкіх яму людзей-аднадумцаў, сярод якіх найперш трэба назваць яго брата Альбіна Стаповіча, ксяндзоў Адама Станкевіча, Вінцука Гадлеўскага, Язэпа Германовіча. У сваёй творчасці паэт глыбока пераасэнсоўваў падзеі нацыянальнай гісторыі праз прызму хрысціянскага бачання свету, стварыў уласныя ўзоры вершаў-малітваў, парафразы псальмоў, духоўнага зместу вершы ў прозе. Яго паэзія спалучае ў сабе рысы непадробнай народнасці і культуру высокай духоўнай кніжнасці. У ёй адчуваецца наследаванне традыцый Ф. Скарыны, А. Міцкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы. Некаторыя з іх сталі лірычнымі адрасатамі вершаў К.Сваяка. У 1924 г. у Вільні выйшаў зборнік паэзіі гэтага святара і вядомага паэта «Мая ліра», дзе быў змешчаны верш «На гадавіны незалежнай Беларусі», які быў напісаны вельмі эмацыйна, бо дата Вялікадня супала з гадавінай абвяшчэння незалежнасці Беларусі 25 сакавіка 1918 года. А гэта было ўспрынята паэтам як незвычайны таемны сімвал надзеі на будучы поспех справы нацыянальнага адраджэння, у якім дзейсны ўдзел прымаў і ён сам, праводзячы працу па беларусізацыі Касцёла, асвеце і адукацыі беларускага насельніцтва давераных яму парафій. Але ён, як святар і як паэт, бачыў сваім праніклівым зрокам разрабаваную Беларусь, якая страціла свой гістарычны гонар, ведаў яе шматпакутнае мінулае, балюча перажываў заняпад. Здаецца, што часам нават гучыць нейкая безнадзейнасць, бязвер’е:

Вялікі дзень. Казаў бы Хрыстус // Сваёй дзень смерці непаўнамай // Злучае ў звязак тайны – дзіўны:// На гэты год, на гэты дзень. // Кальварыю прайшла Русьбела, // Крыжамі значана усюды, // Магіл бяз ліку – жэртв прыблудаў: // У гэты год, у гэты дзень ...

Казімір Сваяк, як раней Сяргей Палуян, праводзіць усе галоўныя паралелі паміж евангельскімі падзеямі ўкрыжавання і паўстання з мёртвых і «крыжовым лёсам» роднага краю. Усё, што адбылося з Хрыстом у Вялікую Пятніцу, – пакаранне судом Пілата, дзяленне шаптаў, наталенне воцатам смагі, укрыжаванне, пахаванне ў «цвёрдай скале» – апісана ім дзеля таго, каб падкрэсліць невымернасць наканаваных беларускаму народу пакутаў, якія можна

параўнаць толькі з пакутамі Хрыста. Заканчвае свой верш К.Сваяк малітвай да Бога аб паўстанні з мёртвых Беларусі:

Змілуйся ж, Божжа, Ты над ёю, // Не дай у гробе век ляжаці, // Пазволь да жыцця ёй устаці: // У гэты час, на трэці дзень.

Ёсць у яго верш «Ксяндзам-беларусам», прысвечаны ўсім беларускім святарам-адраджэнцам, які гучыць як сапраўдны акафіст:

Сумліваў вязніцу вы кінулі пад ногі, // Калі азваліся з ідэяй да людзей: // –З народам Богу! – нет другой дарогі, // Як мыслі не сушы, як з посту не мадзей... // І да народу вы паішлі сцяжынай прастай, // І адчынілі дуі аржавыя замкі // І не ўхіліліся пад непасільнай ношай // Калі напалі вас дзярлівыя ваўкі. // З надзеяй, вераю у будучынь адважна // Нясіце ж сцяг – залог свабоды для душы, // І ўстане зо сну ўся гаротна браць сярмяжна, // І лепей будзе жыць у нашай свет-глушы.

Антон Луцкевіч, пазнаёміўшыся з зборнікам вершаў К. Сваяка «Мая ліра», знайшоў у ім прыкметы бунту супраць Бога. Крытык пісаў, што мы бачым усюды «крык распачы душы збалелай, з мук ашалелай», бачым страшэнную духоўную драму паэта-ксяндза, утраціўшага веру ў Найвышэйшую Справядлівасць». А. Луцкевіч мяркуе, што Сваяк «з рук Богага Даўцы» ўжо не чакае «збаўлення з долі апляванай», бо «збаўленне» гэтае вымагае – барацьбы. [1, с. 136]. А барацьба, паводле А. Луцкевіча, супярэчыць веры ў Бога. Аднак, падаецца, Сваяк не быў рэвалюцыянерам, а найперш імкнуўся да аб'яднання ідэй хрысціянскага гуманізму і народнага руху за сацыяльнае вызваленне, за роўнасць усіх перад Богам. Ён пісаў: «Мы павінны дайсці да высновы, што калі адкінем хрысціянства ад руху нашага народнага, то ён, гэты рух, расплывецца ў золкай міжнароднасці і этнічнай развязлівасці». Аднак ён не супрацьпастаўляў народную барацьбу і веру ў Бога, заяўляючы: «Аддаючыся найбліжэйшым братам маім, я хачу споўніць Волю Тваю, шукаць праўды і несці, знойдзеную, другім».

Падводзячы вынікі нашых разважанняў, зазначым, што рэлігійныя матывы ў беларускай нашаніўскай літаратуры вельмі цесна пераплецены з нацыянальна-патрыятычнымі, з сацыяльнымі, з надзеяй на нараджэнне новай маладой Беларусі, якая зойме свой пачэсны пасада між народамі.

Літаратура

1. Луцкевіч, А. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва / А. Луцкевіч; уклад., прадм., камент., індэкс імёнаў, пер. з пол. і ням. А. Сідарэвіча. – Мн.: Кнігазбор, 2006. – 460 с.

УДК 398.91

Н. М. Панкова

Прыказкі і прымаўкі як сцэнарый паводзін чалавека

У артыкуле разглядаюцца тры тыпы прыказкавых выказаў: прыказкі-інструкцыі, крытэрыяльныя выслоўі і прыказкі-рэфрэймінгі. Усе гэтыя выразы адносяцца да жыццёвай псіхалогіі і рэгулююць паводзіны чалавека ў прамой ці метафарычнай форме. Аўтар артыкула пераканаўча даказвае, што галоўны крытэрыі праўдзівасці ведаў жыццёвай псіхалогіі, заключаных у тым ліку ў прыказках і прымаўках, – іх праўдападобнасць і відавочная карыснасць у канкрэтных, хаця і тыповых сітуацыях.

Псіхалагічныя веды як веды пра душэўны свет чалавека могуць утрымліваць не толькі навуковыя крыніцы. Не выпадкова словы «псіхалогія» і «псіхалагічны» вельмі часта сустракаюцца ў штодзённым жыцці. Гэта так званая жыццёвая псіхалогія – псіхалагічныя веды, якія назапашваюцца і выкарыстоўваюцца чалавекам у жыцці. Яны звычайна фарміруюцца ў чалавека ў выніку назіранняў і роздумаў. Людзі адрозніваюцца ў плане псіхалагічнай назіральнасці і жыццёвай мудрасці. Адно вельмі праніклівыя, здольны па выразу вачэй, твару,